

GLOBALLASHUV SHAROITIDA MADANIYATLARARO MULOQOT VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA

Sharopova Shahlo Qahramonovna

Buxoro davlat texnika universiteti dotsenti

Telefon raqami: +998913102888

E-mail: shaxlosh90@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada madaniyatlararo muloqot kompetensiyasining mazmuni, uning tarkibiy qismlari va ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritiladi. Turli madaniyat vakillari o'rtasida samarali muloqot o'rnatishning dolzarbligi ta'kidlanib, kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha amaliy yondashuvlar tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot, kompetensiya, lingvistik kompetensiya, sotsiolingvistik kompetensiya, ijtimoiy-madaniy yondashuv.

Аннотация: В данной статье освещается содержание межкультурной коммуникативной компетенции, ее составляющие и значение в образовательном процессе. Подчеркивается актуальность налаживания эффективного общения между представителями различных культур и рекомендуются практические подходы к развитию данной компетенции.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, компетенция, лингвистическая компетенция, социолингвистическая компетенция, социокультурный подход.

Abstract: This article elucidates the content of intercultural communicative competence, its components, and its significance in the educational process. The relevance of establishing effective communication between representatives of different cultures is emphasized, and practical approaches to developing this competence are recommended.

Keywords: intercultural communication, competence, linguistic competence, sociolinguistic competence, sociocultural approach.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida turli madaniyat vakillari o'rtasida samarali muloqot o'rnatish dolzarb masalalardan biridir. Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi insonning boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot olib borish, ularning qadriyat va urf-odatlarini tushunish qobiliyatini anglatadi. Bu kompetensiya zamonaviy ta'lim jarayonida muhim o'rin tutib, kommunikativ malakalarning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kompetensiya tushunchasi lotincha "*competere*" so'zidan olingan bo'lib, "mos kelmoq", "loyiq bo'lmoq" degan ma'nolarni anglatadi. Kompetensiya – bu ma'lum bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llay olish layoqati bo'lib, u insonning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari ushbu so'z keng ma'noda umumiy yoki muayyan keng qamrovli masalalarni yechishda mavjud bilim va ko'nikmalarni amaliy tajribada qo'llay olishni ham anglatadi. Demak,

kompetensiya –kutilgan natijaga olib keluvchi faoliyat, egallangan bilim, ko‘nikma va malakalarni amaliyotda qo‘llay olish layoqatidir[4].

Tilshunoslikda "kompetensiya" tushunchasi ilk bor XX asr o‘rtalarida amerikalik tilshunos N. Xomskiy tomonidan qo‘llanilgan. U kompetensiyani tilshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilgan va uni insonning tildan foydalanish jarayonida hosil bo‘ladigan bilim, ko‘nikma va malakalar majmui sifatida izohlagan[5]. Uning izdoshlari bo‘lgan ba’zi bir olimlar esa ushbu tushuncha kompetensiyaviy yondashuv sifatida talqin etilgan. Bunda kompetentlik va kompetensiyaviy yondashuv tushunchalari ta’limda natijaviylikni ko‘rsatuvchi omillar sifatida qayd etiladi.

“Kompetentlik”– subyekt va uning faoliyatiga berilgan tavsif bo‘lib, u ko‘pincha, turli ma’lumotlar beradigan lug‘aviy-me’yoriy adabiyotlarda “biror-nima haqida fikr yuritish, o‘z fikr-mulohazasini bildirish imkonini beradigan bilimlarni chuqur egallash” deya ta’riflanadi. Boshqacha aytganda, kompetentlik –avvalambor, ishni bajarish (maqsadga erishish) uchun nimalar zarur ekanligini tushunishning chuqur bilimlarga asoslangan darajasidir[2].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi shaxsning til bilishidan tashqari, boshqa madaniyatlarning o‘ziga xos xususiyatlarini tushunish, ularga moslashish va bag‘rikenglik tamoyillariga asoslangan holda samarali muloqot qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Bu kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. **Lingvistik kompetensiya** – chet tilida grammatik va leksik jihatdan to‘g‘ri so‘zlasha olish qobiliyati.
2. **Sotsiolingvistik kompetensiya** – nutqiy vaziyat va madaniy kontekstga mos keladigan ifodalarni tanlay olish qobiliyati.
3. **Pragmatik kompetensiya** – muloqot davomida turli nutqiy strategiyalardan foydalana bilish qobiliyati.
4. **Ijtimoiy-madaniy kompetensiya** – boshqa millatlar madaniyatiga hurmat bilan yondashish, ularning qadriyat va an’analarini tushunish.

Bugungi globallashtirilgan dunyoda turli madaniyat vakillari o‘rtasida muloqot samaradorligini oshirish uchun ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish juda muhimdir. Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi nafaqat chet tillarini o‘rganish jarayonida, balki xalqaro munosabatlar, biznes, ta’lim va diplomatiya sohalarida ham katta ahamiyatga ega. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish quyidagi afzalliklarni ta’minlaydi:

- **Globallashgan dunyoga moslashish** – xalqaro munosabatlarda samarali ishtirok etish imkonini beradi;
- **Madaniyatlararo tushunish** – millatlararo bag‘rikenglik va hurmatni shakllantirishga yordam beradi;
- **Professional rivojlanish** – xalqaro bozor va ish o‘rinlarida raqobatbardoshlikni oshiradi;
- **Til bilish samaradorligini oshirish** – chet tilida erkin muloqot qilish qobiliyatini kuchaytiradi.

Ta'lim tizimida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda quyidagi yondashuvlar qo'llanilishi lozim.

- **Integratsion yondashuv** – chet tili darslarida til bilan bir qatorda o'sha tilda so'zlashuvchi xalqning madaniyatiga oid bilimlar ham berilishi kerak.
- **Interfaol metodlar** – rolli o'yinlar, muhokamalar va loyihaviy ishlanmalar orqali madaniyatlararo muloqotni amaliy mashg'ulotlar yordamida o'rgatish.
- **Axborot texnologiyalaridan foydalanish** – onlayn kurslar, virtual muloqot platformalari va madaniyatshunoslik materiallari orqali ta'lim jarayonini boyitish.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasining rivojlanishi jamiyat va shaxs uchun quyidagi afzalliklarni ta'minlaydi:

- **Xalqaro hamkorlikni rivojlantiradi** – turli davlatlar o'rtasida madaniy, ilmiy va iqtisodiy aloqalarni mustahkamlaydi.
- **Bag'rikenglik va tushunishni oshiradi** – turli madaniyat vakillari o'rtasida o'zaro hurmat va hamkorlikni kuchaytiradi.
- **Shaxsning kasbiy imkoniyatlarini kengaytiradi** – xorijiy tillarni bilish va madaniyatlararo muloqot qobiliyatlari mehnat bozorida raqobatbardoshlikni oshiradi.

NATIJAR VA MUHOKAMA

Madaniyatlararo muloqot turli madaniyatlar va xalqlar o'rtasidagi eng samarali muloqotni, shuningdek, ushbu muloqotni yoqimli va foydali qilish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Bularga og'zaki bo'lmagan va og'zaki muloqot, qo'shimcha bilimlarning mavjudligi, chet el tilida so'zlashuvchi odamlarning qadriyatlariga, ularning munosabati va an'analariga muvofiq harakat qilish qobiliyati kiradi. Madaniyatlararo kompetensiya tushunchasi bir qator sohalarni o'z ichiga oladi - lingvistik, madaniy va kommunikativ. Muvaffaqiyatli muloqotning siri nafaqat bu ta'riflarni bilish, balki shaxsiy xususiyatlarning ma'lum bir to'plamini ham o'z ichiga oladi.

Til kompetensiyasi madaniyatlararo kompetensiyaning muhim tarkibiy qismidir. Ushbu kontseptsiya keng qo'llanilishiga ega, shuning uchun til kompetensiyasini shakllantirishni o'rganish uchun juda ko'p ta'riflar va variantlar mavjud. Bu atama uzoq vaqtdan beri mavjud bo'lib, u 20-asrda tilshunos N. Xomskiy tufayli paydo bo'lgan. Uning fikricha, chet tilini o'rgangan tilshunos nafaqat chet tilida so'zlashuvchi odamni tushunishi, balki o'sha davlatning bayonotlari, tushunchalari haqida asosiy mulohazaga ega bo'lishi kerak edi. N. Xomskiy o'z asarlarida buni taklif qiladichet el madaniyatining grammatika va ishora tizimini osonroq tushunishga yordam beradigan til kompetensiyasidir. Olimning tadqiqotlarida ko'pgina inson omillari ta'sir qilmaydi, chunki u individual, o'ziga xos, lingvistik jihatlarni hisobga oladi, ijtimoiy yoki vaziyatli omillarni istisno qiladi[5].

Boshqa tillar guruhiga nisbatan til ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni belgilar, grammatik qoidalar haqida ma'lum bilimlarni talab qiladi. Bularning barchasi muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun zarur, shuning uchun chet tilini o'rganishda til kompetensiyasini egallash muhim ahamiyatga ega. Shaxs kompetensiyani o'zlashtirib, yot an'analar bilan tanishish, ularni tushunish va

bag'rikenglik sari qadam tashlaydi. Chet tilini o'rganishdan oldin insonning mentalitetini o'rganish, an'analar haqida ko'proq ma'lumot olish kerak. Shunday qilib, boshqa til bilan tanishish unchalik sezilarli bo'lmaydi, bu dunyoning turli g'oyalari va rasmlari paydo bo'lishining oldini olishga yordam beradi. Boshqa urf-odatlar o'zlariga xos bo'ladi, shuning uchun ular endi begona sifatida qabul qilinmaydi.

XULOSA

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi bugungi globallashgan dunyoda har bir inson uchun zarur bo'lgan ko'nikmalardan biridir. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish uchun ta'lim jarayonida madaniy komponentlarni o'z ichiga olgan interfaol metodlardan keng foydalanish muhimdir. Bu esa shaxsning nafaqat til bilimi, balki madaniy tushunchasi va moslashuvchanligini ham oshirishga xizmat qiladi. Shu boisdan madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ashurov A.A. Texnika oliy ta'lim muassasalari bakalavr talabalari kommunikativ ingliz tili kompetensiyasining shakllanishida shaxsga yo'naltirilgan yondasuyv. Ped.f.f.dok.(PhD) diss.avtoref. -T.2020.- 49 b.

2. Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентностного подхода) // Высшее образование в России. – М.: 2004. – №11. – С. 3-13.

3. Бакиева Г.Х., Ирискулов М.Т., Ким Н.Н. English for Professional Development. –Ташкент, 2011.

4. Безукладников К.Э. Формирование лингводидактических компетенций будущего учителя иностранного языка: концепция и методика: дис. д-ра пед.наук: – Н. Новгород, 2009. – 403 с.

5. Хомский Н. Язык и проблемы знания. - Благовещенск, БГК им. А.И. Бодуэна де Куртене. 1999. 252 с.